

Bakıda çaxmış “İldırım” sovet rejimini necə dəhşətə salmışdı?

Xalq yazıçısı Gülhüseyn Hüseynoğlunun 100 yaşından geri baxanda

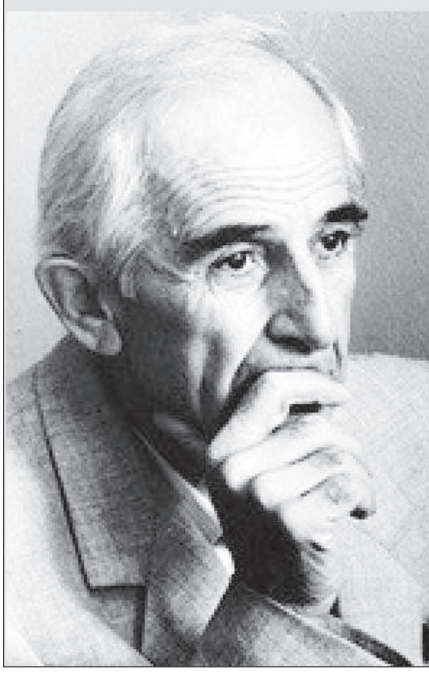
Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini çökdürüb 70 il ölkəmizdə hökmranlıq etmiş sovet kommunist rejimi dövründə yurd sevgisinin, müstəqillik arzusunun acı aqibətini yaşamış tanınmış ziyalılarımızdan biri də “İldırım” antisovet tələbə-gənclər təşkilatının fəal iştirakçısı, Xalq yazıçısı, ədəbiyyatşünas Gülhüseyn Hüseynoğlu olmuşdu.

Qanlı repressiya maşınının məhv etdiyi, işgəncə və sürgünlərə məruz qoyduğu belə say-seçmə Vətən övladlarının bələli taleyini araşdırıb, üzə çıxaran akademik Ziya Bünyadov “Qırmızı terror” kitabında göstərirdi ki, “İldırım” antisovet tələbə-gənclər təşkilatı 1944-cü ildə Stalin rejiminə qarşı yeni nəslin etirazını ifadə edən tarixi zərurət kimi yaradılmışdı.

Məşhur “Qırmızı terror” kitabını oxuyandan sonra, 1994-cü ildə akademik Ziya Bünyadovla görüşüb Azərbaycan radiosunun “Qan yaddaşımız” verilişi üçün müsahibə almışdım. O, arxiv materiallarını araşdırmasından, “Qırmızı terror” kitabını necə yazmasından danışmışdı. Sonda mənə belə bir tövsiyəsi olmuşdu: “Sağ qalan “İldırım”çıları axtar, onların haqqında verilmişlərlə hazırla. Çalış, sürgündə başlarına gələn müsibətləri danışsınlar”. “İldırım”çıları axtarıb, sağ qalanları danışdırdım, rəhmətə gedənlərin isə ailələri ilə görüşmüşdüm. Onların müsahibələrini radioda səsləndirmiş, sonra “İldırım”çılar barədə film də çəkmişdik.

80 il əvvəl müxtəlif ali məktəblərin tələbə və aspirantı olmuş İsmixan Rəhimov, Gülhüseyn Abdullayev, Hacı Zeynalov, Kamal Əliyev, Aydın Vahidov, Azər

heç nədən qorxmadan SSRİ rəhbərliyi qarşısında bir neçə sual qoyublar: 1937–1938-ci illərdə “xalq düşməni” damğası ilə həbs olunub, güllələnən Azərbayca-

Ələsgərov, Musa Abdullayev və Kamil Rzayevdən ibarət kiçik dəstə belə bir and içmişdi: “Duz-çörəyə and içirəm ki, Anamın qanına, Ana torpağa and içirəm ki, xalqımızın tam istiqlalıyyəti uğrunda mübarizədə öz yoldaşlarıma ömrümün sonunadək sadıq qalacağam. Əgər mən bu andı pozsam, onda öz cəzamı almalıyam”.

İllər keçəndən sonra həmin insanlardan birinin – “İldırım” təşkilatının qurucularından olmuş Xalq yazıçısı Gülhüseyn Hüseynoğlunun (Abdullayev) oğlu Toğrul Abdullayevi atasının 100 illik yubileyi ilə bağlı Xalq TV-yə dəvət etdik. Müsahibimiz söhbətə bu sözlərlə başladı:

– Kaş, atam Azərbaycanın bu günlərini görəydi. İnanıram ki, onun arzularını gerçəyə çevrildiyinə görə ruhu şadır. Atam və onun əqidə yoldaşları bugünkü müstəqilliyimiz naminə gənclik illərində Stalin rejiminə qarşı qorxmadan ölümlə üz-üzə dayanıblar. Vətən, millət sevgisi onlar üçün müqəddəs, əvəzsiz idi. Bu Vətən sevgisinin nəticəsidir ki, 2020-ci ilin 8 noyabrından başlayaraq Zəfər tariximizi yaşayırıq. Bunları ona görə deyirəm ki, atamın və onun məslək yoldaşlarının arzusu həyata keçib. Bu günlər hər birimiz şərəfli tariximizin şahidləriyik. Azərbaycanın suverenliyi tam bərpa olunub. Qarabağ başdan-ayağa azaddır.

Bax biz bu xalqıq! Cəsarətli, ölümdən qorxmayan xalqımızla, Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevin rəhbərliyi altında herb meydanında yeni bir tarix yazan Müzəffər Ordumuzla fəxr edirik, qürur duyuruq! Bu gün biz möhtəşəm bir tarix yaşayırıq. 2023-cü il, hər şeydən əvvəl, ona görə əlamətdardır ki, Ümummilli lider, müstəqil Azərbaycanın qurucusu Heydər Əliyevin anadan olmasının 100 illiyidir. Heydər Əliyev bütün ömrü boyu şeir, sənət adamlarına, ziyalılara yüksək qiymət verib. Tale elə gətirib ki, söz-sənət adamı olan atamın da 100 yaşı bu il tamam olur. Ona görə də, bu il ailəməz üçün ikiqat əziz tarixdir. Qalibiyyət tariximizin əsasını qoyanların ruhu bu gün azad olmuş Vətənin göylərindədir. Sevinirəm ki, azadlıq, müstəqillik, Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi status qazanmasında atam Gülhüseyn Hüseynoğlunun da bir ziyalı xidməti olub.

– Gəlin, “İldırım”çıların tarixi qeyrət davasının mənə və mahiyyətinə nəzər salaq.

– “İldırım” təşkilatı milli haqlar uğrunda mübarizə ruhunda formalaşmışdı. Təşkilatın əsas qurucuları Gülhüseyn Hüseynoğlu, İsmixan Rəhimov və Hacı Zeynalov əqidə yoldaşlarını birgə fəaliyyətə cəlb edərək 8 nəfər olublar. Onlar

nın şair və yazıçılarının, onların ailələrinin günahı nə idi? Nəyə görə, bu xalqın Hüseyn Cavidləri, Mikayıl Müşfiqləri, Əhməd Cavadları, Yusif Vəzir Cəmənzəminli kimi yüzlərlə ziyalıları məhv edildi?! Nə üçün Cənubi Qafqaz respublikalarından yalnız Azərbaycanın əlifbası bir neçə dəfə dəyişdirilib?

Həmin illərdə Qərbi Azərbaycanda yaşayan 100 minlərlə insanın doğma torpaqlarından sürgün olunmasına da “İldırımçılar” etiraz edirdilər. “İldırım”ın fəal üzvlərindən biri olan Musa Abdullayev tibb sahəsində təhsil aldığına görə, bu hadisələrə insanların sağlamlığı baxımından yanaşırdı. O, deyirdi ki, bütün ömürləri boyu saf təbiətdə, dağlar qonunda yaşayan əhalinin aran rayonlarına köçürülməsi yalnız mənəvi zülm deyil, həm də fiziki cəhətdən məhv olur. Stalin rejiminin planlı şəkildə deportasiya siyasəti tarixi İrəvan torpaqlarımızın işğal olunması ilə bərabər, yerli əhalinin sağlamlığının məhvəyə yönəlib. “İldırım” təşkilatının üzvləri mərkəzi hökumət qarşısında tarixi bir məsələ də qaldırılmışdılar: Azərbaycan dili dövlət dili səviyyəsində tanınmalı və işlədilməlidir!

– **Vənləri sovet rəhbərliyi qiyam kimi qarşılamışdı.**

– Ona görə də onlara amansız divan tutulmuşdu. Dəhşətli işgəncələrdən sonra həyatının gənc illəri uzaq Sibirdə sürgündə keçmişdi. 1948-ci ildə DTK-nın 339 nömrəli orderi ilə həbs olunan gənc aspirant Gülhüseyn Abdullayevə təşkilatın digər üzvləri ilə birgə 1949-cu ilin 21-22 tarixlərində Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin Cinayət İşləri Üzrə Məhkəmə Kollegiyası tərəfindən hökm oxunmuşdu. Təşkilatın 3 üzvü: Gülhüseyn Abdullayev, İsmixan Rəhimov və Hacı Zeynalov 25 il müddətinə, qalanları isə 10 il müddətinə sürgünə göndərilmişdilər. Stalinin DTK rəhbəri Abakumov belə bir qəddar göstəriş vermişdi: “Tələbələrini əhval-ruhiyyəsinə nəzarəti gücləndirmək lazımdır. Qanunun bizə verdiyi ən yüksək ölçüyə keçmək lazımdır. Onlara 25 il vermək lazımdır – 10 il yox! 10 il zindan deyil, məktəbdir. 10 il məktəblilərə vermək olar, gənclərə isə 25 il. Cavandırlar, sağ qalarlar. Ölməzlər!”

Bəli, onlar ölmədilər. Vətən sevgisi, Haqq işinə inam onları yaşatdı. Atam ömrünün 8 ilini uzaq Sibirdə sürgündə keçirdiyinə görə polad kimi bərkimişdi. Heç bir güvvə onu sındıra bilməmişdi. Gənc Gülhüseyn 7 il Tayfət və Bodaybo meşələrində ağac kəssə də, ümidini kəsməmişdi. Stalinin ölümü “İldırım”çılara haqdan açılan qapı olmuşdu.

Gülhüseyn müəllim 1937-ci il represiyasının qurbanı olan görkəmli şairimiz

Mikayıl Müşfiqin fanatı olub. O, Mikayıl Müşfiq haqqında ilk monoqrafiyanın, ilk dissertasiyanın və ali məktəblər üçün ilk dərs vəsaitinin müəllifidir.

Bu yaxınlarda atamın xatirəsini bir daha yad etmək üçün Dövlət Sərhəd Xidmətinin Siyasi Repressiyalar Muzeyində oldum. Burada hər şey mənə son dərəcə həyəcanlandırdı. Muzeyin rəhbəri Mirabbas müəllim mənə “güllələnmə otağı”na apardı. Orada torpaq nə qədər təmizlənsə də, yenə də insan qanının iyi gəlir. Repressiya illərində insan qanına susayanlar Müşfiqləri həmin “güllələnmə otağı”nda qanına qəltan ediblər. Atam həmişə Mikayıl Müşfiq üçün ağlayırdı, deyirdi ki, o, mənə oğlum yaşında idi...

– **O muzeydə siyasi dustaqlara verilmiş dəhşətli işgəncələr də, sanki, fəryad qoparır...**

– Bəli, mən o yeraltı həbsxanada sorğu-sual edilən “İldırımçı”ların da ağrı-acısını hiss etdim. Ona görə də, mübaliğəsiz deyirəm ki, Siyasi Repressiya Muzeyinin yaradılması çox dəyərli bir hadisədir. Muzeydə 8 “İldırımçı”nın hər birinin həyat yolu, cəmiyyətə xidmətləri haqqında xüsusi guşə hazırlanır. Atam ömrünün sonuna qədər müstəqil Azərbaycan sevgisi ilə yaşadı. Bu sevgidən usanmadı. Biz Gülhüseyn müəllimin simasında yaxın tariximizin ağrı-acılarını və bugünkü uğurlarımızı yada salırıq.

– **Həyatını elinə, pedaqoji fəaliyyətə həsr edən Gülhüseyn Hüseynoğlu elə bir ömür yaşayıb ki, onun həyat yolundan yazdıqca yazmaq istəyirsən. Müasir Azərbaycan nəsrinin görkəmli nümayəndəsi olan Gülhüseyn Hüseynoğlu 1942-ci ildə “Kommunist” qəzeti, 1945–1947-ci illərdə “Ədəbiyyat qəzeti” redaksiyasında çalışıb. O həmişə “Azərbaycan deyəndə ayağa qalxıb”.**

– Doğrudan da, atam böyük söz ustadı Məmməd Arazın “Azərbaycan deyəndə” şeirini söyləməkdən yorulmurdu. Bu şeir ailəmizdə hər kəsin dilinin əzbəri olub.

– **Gülhüseyn Hüseynoğlu 70 ilə yaxın Azərbaycan ədəbiyyatına qulluq edib. Onun “Nigarənciliğin sonu”, “Aynur çiləyəndə”, “Mənsur şeirlər”, “İnsan”, “Sübh çağı”, “Mücrü” əsərləri, “Ömrümüz boyu”, “Qatar gedir”, “Çətin yol”, “Yana-yana”, “Məhəbbətdirmi bu?”, “Müşfiqin yolu”, “Müşfiq”, “Etiraf”, “Bir ömrün çıraqları” əsərləri söz xəzinəmizə dəyərli töhfədir.**

– Gülhüseyn Hüseynoğlu 1956-cı ildə bəraət aldıqdan sonra ömrünün sonuna kimi bir vaxtlar təhsil aldığı Azərbaycan Dövlət Universitetinin (hazırda Bakı Dövlət Universiteti) filologiya fakültəsində Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrasında müəllim, baş müəllim, dosent və professor vəzifələrində çalışıb.

Atamın ilk əsəri “Ana” hekayəsidir, ilk mənsur şeiri isə “Bənövşə əfsanəsi” adlanır. Qələbəmizin şərəfinə və atamın ruhuna hörmət əlaməti olaraq, atamın yazdığı “Ana” əsərinin əsasında sənədli filmin hazırlanmasına köməyimi, bacarığımı əsirgəməmişəm. Mən “Ana” hekayəsinə ona görə müraciət etdim ki, Ana – torpaqdır, Ana – Vətəndir, Ana – Yarıdanın uca varlığıdır! O varlıq qarşısında hamımız baş əyirik.

Mən atamın ömür yolu ilə fəxr edir, yaradıcılığı haqqında isə görkəmli şəxsiyyətlərin dediklərini xatırlatmaq istəyirəm. Akademik Aslan Aslanov yazırdı: “Gülhüseyn Hüseynoğlunun əsərlərində irəliyə sürdüüyü, təbliğ etdiyi fikirlərlə özünün şəxsiyyəti arasında tam bir uyğunluq vardır. İnsana hörmət, bütövlük, neciblik və paklıq onun şəxsiyyətinin ən səciyyəvi xüsusiyyətləridir. Onun bir yazıçı kimi təbliğ etdiyi fikirlərinin oxucuların qəlbinə dərhal yol tapmasında, bizcə bunun da böyük rolu vardır”. Professor Mircəlal Paşayev isə bildirirdi: “Gülhüseyn heç kime bənzəməyən, özünün dəst-xətti, üslubu olan, həmişə axtaran, poetik kəşflər edən, özünə tələbkar, əsərləri üzərində zərgər dəqiqliyi ilə işləyən, oxucusuna və ümumən ədəbiyyata hörmət bəsləyən, az yazmağı, mənalı yazmağı seven yazıçısıdır”.

Toğrul müəllimin dediklərinə əlavə olaraq bildirək ki, yazıçının yaradıcılığının əsasını şeir və hekayələr təşkil edir. O, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin X qurultayında nəsr bölməsinin rəhbəri seçilmişdi. Yazıçının əsərləri SSRİ xalqlarının dillərinə tərcümə olunmuşdu. 2005-ci ildə Azərbaycanın “Xalq yazıçısı” fəxri adına layiq görülən Gülhüseyn Hüseynoğlu həm də, 2002-ci ildən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdcüsü idi. Ömrünün sonuna kimi Vətənə, torpağa bağlı olan Azərbaycanın Xalq yazıçısı, filologiya elmləri doktoru, professor Gülhüseyn Hüseynoğlu 8 iyul 2013-cü ildə Haqq dünyasına qovuşmuşdur. Onun xatirə üraklərdə əbədi yaşayır və yaşayacaq.

**Söhbəti apardı:
Kəmalə ABDİNOVA**